

Nan Bentzen Skille

Litteraturfestivalens første år

På Nansenskolen har litteratur i alle former og fasonger alltid vært en viktig del av de faste årskursene. Også mange av sommerkursene på 1980-tallet fokuserte på skjønnlitteratur. Spesielt god oppslutning var det om de såkalte "kvinnekursene", dessuten var det kulturbevisste deltagere fra mange land i skolens "elderhostels". I 1982 vakte 100-årsjubileet for Sigrid Undsets fødsel stor interesse, og i den anledning arrangerte Nansenskolen et Undset-seminar som er dokumentert i boken *Sigrid Undset i dag*. (Aschehoug 1982).

Nansenskolens rektor, Inge Eidsvåg, hadde god kontakt med Christianne Undset-Svarstad på Bjerkebæk, og det ble etter hvert en tradisjon at både årskullet og deltagerne ved sommerkursene fikk avlegge et besøk hos Sigrid Undsets svigerdatter. Bjerkebæk var slett ikke tilgjengelig for alle som ønsket å se det særpregete forfatterhjemmet, men Nansenskolen sto i en spesiell stilling fordi Sigrid Undset hadde vært en av skolens stiftere. Hun var medlem av det første rådet i 1938, hun hadde stilt seg bak gjenreisningen av skolen etter krigen og hadde selv holdt foredrag der.

På 1990-tallet fikk lektor Helene Strand Johansen mye av ansvaret for litteraturundervisningen ved Nansenskolen. Hun ønsket å avskaffe de rene kvinnekursene – ikke for å stryke Sigrid Undset fra pensumlister og kursplaner, men for å utvide målgruppen.

"The decision is Lillehammer"

Da IOC i 1988 hadde tatt sin avgjørelse om hvor OL skulle arrangeres seks år senere,

ble det straks diskusjon om hvordan Lillehammer skulle profilere seg som kulturby. Interessen for Sigrid Undset blusset opp igjen, og på løpende bånd kom nyhetene om at Liv Ullmann arbeidet med en filmatisering av *Kransen*, at Kristin Olsoni hadde grepet fatt i det samme stoffet med tanke på en teateroppsetting, og at Maria Fuglevaag Warsinski hadde fått i oppdrag av UD å lage en dokumentarfilm om Sigrid Undset.

Torunn Eriksen, iderik cand. philol. og freelance journalist bosatt på Lillehammer, formulerte interessen på lokalplanet: "Lillehammer har en ubrukt ressurs: Sigrid Undset." Christianne Undset-Svarstad likte avisoppslagene dårlig og vegret seg for å bli med på noe som helst: "Det er Kristin Lavransdatter ditt og Kristin Lavransdatter datt, det går snart ikke en dag uten at det dukker opp ett eller annet med Kristin Lavransdatter", fnyste hun og viste til sine rettigheter. Et forslag fra Nan Bentzen Skille om å etablere et Sigrid Undset-selskap stilte hun seg i utgangspunktet positiv til, men heller ikke dette fikk hennes støtte når det kom til stykket.

Sigrid Undset-seminaret i 1993

Da Nansenskolen engasjerte Torunn Eriksen for å samarbeide med Helene Strand Johansen om et nytt Undset-seminar, ble det likevel fart i de lokale planene. Fra 19. til 22. mai 1993 arrangerte skolen – med de to som ledere – et åpent "Sigrid Undset seminar", hvor tema var biografien som litterær genre. Foredragsholdere var kjente forfattere som Tordis Ørjasæter, Klaus Hagerup, Torill Thorstad Hauger og Liv Køltzov, og

anerkjente litteraturforskere som norske Liv Blikrud og svenske Anne Heit.

Halvparten av programmet var viet Sigrid Undset. Deltagerne fikk en presentasjon av Gidske Andersons og Tordis Ørjasæters biografier og bød også på Maria Fuglevaag Warsinkis filmbiografi *Sigrid Undset – et kvinneliv*. Oppland fylkesbibliotek hadde laget en utstilling av "Undsetiana" i Lillehammer Bys Malerisamling, det ble holdt katolsk messe i Garmokirken på Maihaugen og middelalderkonsert i Den katolske kirke, og på avslutningsdagen for det vellykkede seminaret tok Christianne Undset-Svarstad imot alle deltagerne fra Nansenskolen til omvisning på Bjerkebak.

I beste dagnadsånd

Forsommerens kulturbegivenhet på Lillehammer, som i løpet av få år skulle legge på seg og bli en velvoksen litteraturfestival, var allerede i utgangspunktet arrangert som et dagnadstiltak mellom selvstendige institusjoner og enkeltmennesker. I 1994, da Nansenskolen for andre gang inviterte til åpent seminar, ble arrangementet som helhet kalt "Sigrid Undset Dagene", mens seminaret på Nansenskolen gikk under betegnelsen "Sigrid Undset Seminaret".

I 1994 ble åpningen lagt til Kulturhuset Banken. Temaet "middelalder" ble slått an i det første arrangementet, som var et lysbildekåseri ved Eivind Luthen om pilgrimsveien til Nidaros. Ellers var foreleserne hentet fra universitetene i Oslo, Bergen og Trondheim, og igjen var halvparten av programmet viet Sigrid Undset. Andre innslag gjaldt musikk, mentalitet og kosthold i middelalderen. Et populært innslag var servering av "middelaldermat" i Sælehuset som var satt opp i Åveitsvea i forbindelse med OL.

Mange av foredragene fra dette arrange-

mentet er samlet i Nansenskolens årbok for 1994: *Sigrid Undset, middelalderen – og vår egen tid*. (Universitetsforlaget).

Sigrid Undset-dagene, Lillehammer Litteraturfestival blir stiftet

Etter de godt besøkte arrangementene i 1993 og 1994, kom William Nygaard fra Aschehoug forlag inn i arbeidet med å etablere en stiftelse. Christianne Undset-Svarstad var engstelig for at litteraturfestivalen skulle bli en belastning for Bjerkebak, men bestemte seg likevel for å bli med. Målet var en større permanent kultursatsing, og i oktober 1994 hadde advokat Ole Sjetne utarbeidet de nødvendige dokumenter for undertegning.

Stifterne av Sigrid Undset-dagene, Lillehammer Litteraturfestival var: Nansenskolen, Aschehoug forlag, Lillehammer kommune, Lillehammer Utvikling (senere Lillehammer Turist), De Sandvigske Samlinger og Christianne Undset-Svarstad. Stiftelseskapitalen var på kr130.000.

Det ble etablert et styre og et råd, hvor rådet var det øverste organ. En rekke nasjonale og lokale institusjoner var representert: Universitetet i Oslo, NORLA (Norwegian Literature Abroad), Utenriksdepartementet, Oppland Forfatterlag, Oppland Fylkeskommune og Høgskolen i Lillehammer.

Styrets leder var Helene Strand Johansen, og rådet ble ledet av William Nygaard.

Litteraturfestivalen tar form

Programmet for festivalen i 1995, som var den første etter den formelle stiftelsen, var sterkt utvidet i forhold til de to foregående år. Slik Festspillene i Bergen var sprunget ut av Edvard Griegs musikk og var en honor til vår fremste komponist, skulle Sigrid Undset-dagene, Lillehammer Litteraturfes-

tival feire Nobelprisvinneren, men også favne mye videre. Programmet bød på ballett, filmseminar, oversetterseminar, dukke-teater, litterær kafé og skrivekurs. I samarbeid med Nan Bentzen Skille planla Christianne Undset-Svarstad en utstilling i "Svarstadstuen" av Sigrid Undsets egne akvareller og tegninger, og selv om Bjerkebæks vertinne måtte legges inn på sykehuset like før åpningen, ble programmet gjennomført. Det var pressekonferanse og bløtkake i peisestuen på forfatterens fødselsdag den 20. juli, og om kvelden var NORLAs oversettere gjester på Bjerkebæk. Sigrid Undsets hjem hadde fått sin rolle med ett åpent og ett lukket arrangement i festivalens program.

Den store satsingen i 1995 var mulig fordi det nå var ansatt en prosjektleder, Trine Vollan, i halv stilling. Hun hadde kontorplass på Nansenskolen og samarbeidet tett med de to seminarlederne Helene Strand Johansen og statsstipendiat Elisabeth Aasen. Sigrid Undset-seminaret, eller "hovedseminaret" som det ble kalt, gikk som før på Nansenskolen.

"En visjon tar form", skriver styreleder Helene Strand Johansen og rådsleder William Nygaard i festivalprogrammet; det var nå blitt en trykksak på hele 30 sider, formgitt av Alva Eliassen og trykket på Aschehous hustrykkeri for forlagets regning. Målsettingen var klar:

"Ankerfestet er Sigrid Undsets navn og forfatterskap. Inspirasjonen er kjærlighet til litteratur. Blikkfeltet er norsk skrivekunst – fra sager til samtidslitteratur. Sigrid Undset bodde på Bjerkebæk og skrev verdenslitteratur. Hun skapte middelalderskikkelser som rører våre hjerter i dag. Hun er vår eneste kvinnelige Nobelprisvinner, og hennes verker oversettes til stadig nye språk. Derfor låner vi hennes navn til en uavhengig, årlig festival for norske litteratur på Lillehammer."

Veien videre

Festivalen har vokst betraktelig, både i bredde og volum, siden de første seminarene ble holdt på Nansenskolen, da Inge Eidsvåg tok deltagerne med til Bjerkebæk og overrakte blomster til Sigrid Undsets svigerdatter. Dessuten har festivalen underveis flyttet sin administrasjon til Maihaugen og får sitt tilskudd fra staten overført via museets budsjett.

Utviklingen gjenspeiler seg i navnet, som underveis er forandret til *Norsk litteraturfestival, Sigrid Undset-dagene*, den gjenspeiles i målsettingen, som nå omfatter både norsk og utenlandsk litteratur, i medvirkende organisasjoner, i programtilbud, publikumsopplutning, pressedekning og budsjett. Kronen på verket ble satt da det i 2005 kom positivt svar fra Kulturdepartementet på søknaden om knutepunktstatus. Det betyr at festivalen har kommet for å bli i overskuelig framtid.

Men fremdeles er litteraturfestivalen på Lillehammer et dugnadsprosjekt hvor mange aktører søker sammen under en felles paraply ved at de enkelte institusjonene tar ansvar for sine respektive bidrag, både hva økonomi og gjennomføring av program angår. Det gjelder både for de tunge aktørene som Lillehammer Kunstmuseum, Maihaugen, Nansenskolen, Forleggerforeringen, Norsk Forfattersentrum og Kritikerlaget – og de mindre som Det hemmelige teater og Sigrid Undset Selskapet.

Bidrag fra SUS

Hver vår samler SUS en dugnadsgjeng som sender ut festivalprogrammet til samtlige medlemmer i venneforeningen, og mange av styrets medlemmer deltar som frivillige under forberedelse og avvikling av festivalen, en jobb som også omfatter hagedugnad

på Bjerkebak. Som sine bidrag til programmet har Sigrid Undset Selskapet konsentrert sitt engasjement på to områder: Arrangement som fokuserer på Undsets liv og litteratur, samt presentasjon av de nye Nobelprisvinnerne som etter hvert har blitt utnevnt av Svenska Akademien.

På det siste området samarbeidet SUS og festivalledelsen i flere år om å invitere den nye Nobelprisvinneren til Lillehammer, og Svenska Akademiens leder sørget for at invitasjonen ble overrakt under tildelingen i Stockholm. Likevel druknet vår invitasjon i mengden. Spenningen var stor da det kom positivt svar fra den portugisiske dikteren José Saramago i 1999, men så ble han syk, og vi måtte nøye oss med en utstilling som vi fikk låne fra Stockholm og en gruppe fadomusikere som ble sponset av Portugals ambassade. Det spør om det ble lagt nok arbeid i å få Nobelprisvinnerne hit -. Det kunne sikkert også vært gjort mer for å presentere vedkommendes forfatterskap under festivalen, uavhengig av om prisvinneren selv hadde anledning til å komme eller ikke. I mai 1998 produserte Torunn Eriksen en utstilling om Dario Fo for SUS i Kulturhuset Banken, og åpningen ble etterfulgt av en fremføring av en av dikterens monologer ved Frode Rasmussen. Dessver-

re førte ikke tiltaket til at en tradisjon med presentasjon av nye Nobelprisvinnere ble etablert.

Av rene Undset-program som SUS har stått for, enten alene eller i samarbeid med andre aktører, kan nevnes flere utstillinger i Maihaugens foajé, presentasjon av Moes dukketeater, først i en "live-forestilling" med Morten Jostad og Ole Henrik Moe, deretter ved en video-forestilling av "Østenfor sol og vestenfor måne" med prinsesse Märtha Louise som æresgjest, og sist med en dokumentarfilm om "da kunstnerne på Lillehammer laget dukketeater". Videre har SUS bidratt til hagevandring med Ellen Horn og Marit Brandtsegg på Bjerkebak, og til forestillinger med Juni Dahr i peisestua på Bjerkebak. Venneforeningens viktigste bidrag fra år 2000 har likevel vært Sigrid Undsetforelesningen som ble etablert med støtte fra Fritt Ord. Rekken av forelesere har vært følgende: Karsten Alnæs, Janne Haaland Matlary, Gunnar Danbolt, Sture Allén, Tone Selboe, Liv Bliksrud og William T. Vollmann. Disse forelesningene har sørget for at Sigrid Undsets forfatterskap, som med årene har kommet i bakgrunnen i festivalens omfattende program, har fått sin egen nisje og vært utgangspunktet for et programinnslag av høy kvalitet.

Bjerkebak for første gang i festivalens program, med en utstilling av Sigrid Undsets ungdomstegninger. Prosjektleder Nan Bentzen Skille, festivalleder Trine Vollan og rådsleder William Nygaard.

Rektor Inge Eidsvåg hadde alltid blomster med til Christianne Undset-Svarstad når hun tok imot gjester fra Nansenkolen.